

ΚΕΙΜΕΝΟ ΑΥΤΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ 11^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Ξενοφώντας, Οικονομικός 13, 1 – 4

Εισαγωγή

Το έργο αυτό του Ξενοφώντα, συγκαταλέγεται στα 4 φιλοσοφικά του έργα και κύριο πρόσωπο είναι ο δάσκαλος και φιλόσοφος Σωκράτης.

Στο έργο αυτό ο Σωκράτης συνδιαλέγεται με άλλους για ένα πολύ αγαπητό του θέμα, το θέμα της οικονομίας. Με τον όρο «οικονομία» είναι λάθος να θεωρήσουμε απλώς το «νοικοκυριό» ή να αποδοθεί με τον όρο, όπως έκαναν ξένοι φιλόλογοι, «οικιακή οικονομία». Το έργο αναφέρεται στην οικονομική ζωή ενός ιδιώτη, ενός κατοίκου της Αττικής, ο οποίος για να διάγει άνετο βίο στηρίζεται στην γεωργία.

Γι' αυτό και γίνεται εκτενέστατος λόγος για την γεωργία στο όλο έργο.

Βασικός συνομιλητής του Σωκράτη είναι ο γιος του φίλου του Κριτώνα, δηλαδή ο Κριτόβουλος. Ο Κριτόβουλος, λοιπόν, ως κληρονόμος μιας πολύ μεγάλης περιουσίας, νομίζει πως μπορεί να επιδίδεται στις διασκέδασεις και στις ηδονές χωρίς ποτέ να τού λείψει η υλική ευμάρεια.

Ο Σωκράτης, από ευχαρίστηση – ως συνήθιζε – αλλά και από υποχρέωση – σαν να τό νοιώθει καθήκον -, προσπαθεί να καθοδηγήσει τον Κριτόβουλο στο θέμα της διοίκησης και της αποδοτικής διαχείρισης της περιουσίας, και μάλιστα ιδίως όσον αφορά στην περιουσία ενός κτηματία της Αττικής που τα εισοδήματά του προέρχονται από την γεωργική παραγωγή.

Ως είθισται, ο Σωκράτης ανάγει την γεωργική τέχνη σε επιστήμη τοῦ διοικεῖν καὶ τοῦ ἄρχειν, που απαιτεῖ κατάρτιση καὶ ἠθος.

Στο 2^ο μέρος του έργου, από το οποίο είναι το παρόν απόσπασμα, ο Κριτόβουλος γίνεται ακροατής της αναδιήγησης

του Σωκράτη ενός διαλόγου που ο ίδιος είχε με έναν μεγαλοκτηματία Αθηναίο, τον Ισχόμαχο.

Στο κείμενο παρατηρούμε πως η άσκηση της γεωργικής τέχνης και της ορθής διοίκησής της συνίσταται στην κατάρτιση και στην παιδεία. Αυτό είναι το κοινό με το κείμενο αναφοράς, δηλαδή η ανάγκη παιδείας επί παντός επιστητού.

Βέβαια, ο Σωκράτης δεν αφήνει υποτιμητικό σχόλιο για την γεωργική τέχνη, όπως ο Αριστοτέλης, που τήν θεωρεί βάναυση τέχνη.

ΚΕΙΜΕΝΟ

Στο έργο αυτό (γραμμένο μετά το 401 π.Χ.) ο Ξενοφών δίνει συμβουλές για την οικιακή και αγροτική οικονομία, γνώσεις που οφείλει να γνωρίζει ένας άντρας της εποχής εκείνης. Ο Σωκράτης παρουσιάζεται να μεταφέρει τις απόψεις του Αθηναίου Ισχόμαχου, αφηγούμενος έναν διάλογο που είχε κάποτε μαζί του.

Σωκράτης : Ὅταν δὲ παραστήσης τινί, ἔφην ἐγώ, τοῦτο καὶ πάνυ ἰσχυρῶς, ὅτι δεῖ ἐπιμελεῖσθαι ὧν ἂν σὺ βούλη, ἢ ἱκανὸς ἤδη ἔσται ὁ τοιοῦτος ἐπιτροπεύειν, ἢ τι καὶ ἄλλο προσμαθητέον αὐτῷ ἔσται, εἰ μέλλει ἐπίτροπος ἱκανὸς ἔσεσθαι;

Ισχόμαχος : Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ἔτι μέντοι λοιπὸν αὐτῷ ἔστι γινῶναι ὃ τι τε ποιητέον καὶ ὅποτε καὶ ὅπως, εἰ δὲ μή, τί μᾶλλον ἐπιτρόπου ἄνευ τούτων ὄφελος ἢ ἰατροῦ ὃς ἐπιμελοῖτο μὲν κάμνοντός τινος πρῶ τε ἰῶν καὶ ὀψέ, ὃ τι δὲ συμφέρον τῷ κάμνοντι ποιεῖν εἴη, τοῦτο μὴ εἰδείη;

Σωκρ. : Ἐάν γε μὴν καὶ τὰ ἔργα μάθη ὡς ἔστιν ἐργαστέα, ἔτι τινός, ἔφην ἐγώ, προσδεήσεται, ἢ ἀποτετελεσμένος ἤδη οὗτός σοι ἔσται ἐπίτροπος;

Ισχόμ. : Ἄρχειν γε, ἔφη, οἶμαι δεῖν αὐτὸν μαθεῖν τῶν ἐργαζομένων.

Σωκρ. : Ἦ οὖν, ἔφην ἐγώ, καὶ σὺ ἀρχεῖν ἱκανοὺς εἶναι παιδεύεις τοὺς ἐπιτρόπους;

Ισχόμ. : Πειρῶμαί γε δὴ, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος.

Σωκρ. : Καὶ πῶς δὴ, ἔφην ἐγώ, πρὸς τῶν θεῶν τὸ ἀρχικοὺς εἶναι ἀνθρώπων παιδεύεις;

Ισχόμ. : Φαύλως, ἔφη, πάνυ, ὦ Σώκρατες, ὥστε ἴσως ἂν καὶ καταγελάσαις ἀκούων.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

λοιπόν ἐστι (απρόσωπη έκφραση) : απομένει, υπολείπεται.

παρίστημι : αποδεικνύω.

ἦ (ερωτηματικό μόριο) : αλήθεια;

κάμνω : εργάζομαι, κοπιάζω, είμαι ασθενής, είμαι άρρωστος, υποφέρω.

ἀποτελῶ : εκπληρώνω, εκτελῶ // αποτελεσμένος : τέλειος.

ἀρχικός : κατάλληλος – επιτήδειος στην διοίκηση και στην διακυβέρνηση.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Σωκράτης : Όταν αποδείξεις σε κάποιον, είπα εγώ, με επάρκεια αυτό ακριβώς, δηλαδή ότι πρέπει να φροντίζει αυτά που εσύ θες, στ' αλήθεια θα είναι ένας τέτοιος άνθρωπος ικανός επιστάτης ή θα πρέπει να μάθει και κάτι άλλο, αν πρόκειται κατά την γνώμη σου να γίνει ικανός;

Ισχόμαχος : Μα τον Δία, είπε ο Ισχόμαχος, τού απομένει ακόμη – κατά την γνώμη μου – να μάθει τί πρέπει να κάνει και τότε και με ποιόν τρόπο. Σε διαφορετική περίπτωση, δηλαδή αν δεν μάθει αυτά, ποιό όφελος θα παράγει ο επιστάτης περισσότερο από ό,τι ένας γιατρός, ο οποίος πηγαίνοντας πρωί και βράδυ κουράρει έναν άρρωστο και ο οποίος δεν γνωρίζει καν ποιό είναι ωφέλιμο που πρέπει να κάνει για τον άρρωστο;

Σωκράτης : Αν μάθει, λοιπόν, πώς πρέπει να εκτελεί τα έργα του, θα έχει ανάγκη και από κάτι ακόμη, είπα εγώ, ή θα είναι πλέον κατά την γνώμη σου ένας τέλειος επιστάτης;

Ισχόμαχος : Νομίζω πως πρέπει ακόμη να μάθει να διοικεί τους εργάτες, είπε.

Σωκράτης: Στ' αλήθεια, είπα εγώ, εσύ εκπαιδεύεις τους επιστάτες για να είναι ικανοί στην διοίκηση;

Ισχόμαχος : Τό προσπαθώ, είπε ο Ισχόμαχος.

Σωκράτης : Και πώς, είπα εγώ, εκπαιδεύεις τους επιστάτες ώστε να διοικούν σωστά τους ανθρώπους, βάσει και των θείων νόμων;

Ισχόμαχος : Αρκετά δύσκολα, Σωκράτη, είπε, ώστε μπορεί και να γελούσες με εμένα αν μέ ακούσεις.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΑΥΤΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

1. Ποιά εφόδια πρέπει να έχει κάποιος για να είναι ικανός να διευθύνει άλλους ανθρώπους;

Τα εφόδια για την σωστή διοίκηση βάσει του κειμένου είναι :
α) γνώση του αντικειμένου που διοικεί, β) χρόνο που πρέπει να επεμβαίνει, γ) τρόπο με τον οποίο πρέπει να επεμβαίνει, δ) ο στόχος του να συμφωνεί με το θείο δίκαιο.

3. Πού νομίζετε ότι “δείχνει” η δεικτική αντωνυμία τούτο; Σε κάτι προηγούμενο ή επόμενο;

τούτο : η αντωνυμία αυτή αναφέρεται στην προηγούμενη πλάγια ερώτηση **ὄτι...εἶη**. Φυσικά και δεν είναι αντικείμενο του **εἰδείη** ούτε βέβαια επεξήγηση στην πλάγια (η επεξήγηση έπεται, δεν προηγείται). Είναι ένας όρος κατ' επανάληψη, δηλαδή επαναλαμβάνει το περιεχόμενο της πλάγιας ερώτησης.

4. Να δικαιολογήσετε την χρήση των εγκλίσεων : παραστήσης, ἐπιμελοῖτο, εἰδείη, παιδεύεις, πειρῶμαι, καταγελάσαις.

παραστήσης : υποτακτική αορίστου, διότι βρίσκεται σε χρονικοποθετική πρόταση με το **ἂν** το αριστολογικό (=όταν).

ἐπιμελοῖτο μέν... εἰδείη δέ : ευκτικές της απλής σκέψης του λέγοντος, οι οποίες τίθενται στις αναφορικές προτάσεις **ὡς ἐπιμελοῖτο μέν.... εἰδείη δέ**, με απόδοση το νοούμενο ρήμα στην κύρια **τί ἔσται** (ή **ἂν εἶη**) **ὄφελος**; Καταρχάς, ευκτική σε αναφορική είναι ή απλής σκέψης ή επαναληπτική. Εδώ σχηματίζεται λανθάνων υποθετικός λόγος της απλής σκέψης : **εἰ ἐπιμελοῖτο μέν... μὴ εἰδείη δέ..... τί ἔσται ὄφελος**;

ἂν καταγελάσαις : δυνητική ευκτική, διότι λειτουργεί ως απόδοση ενός κρυμμένου υποθετικού λόγου στην μετοχή

ἀκούων. Απλή σκέψη του λέγοντος δηλώνεται : ἂν ἀκούης (μου) ... ἂν καταγελάσαις.

παιδεύεις : οριστική στην κύρια - ευθεία ερώτηση, ως ένα πραγματικό γεγονός ή γνώμη.

πειρῶμαι : οριστική στην κύρια πρόταση, ως ένα πραγματικό γεγονός ή γνώμη.

5. Να εντοπίσετε τις πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις του κειμένου, να τις χαρακτηρίσετε και να τις μετατρέψετε σε ευθείες ερωτήσεις.

ὄ τι ποιητέον (ἔστι) καὶ ὅποτε (ποιητέον ἔστι) καὶ ὅπως (ποιητέον ἔστι) : πλάγιες ερωτηματικές, μερικής άγνοιας, που συνδέονται παρατακτικά μεταξύ τους και λειτουργούν ως αντικείμενα του απαρεμφάτου γνῶναι. Ως ευθείες ερωτήσεις θα ήταν : τί ποιητέον ἔστι καὶ πότε καὶ πῶς;

ὄ τι συμφέρον .... εἴη : πλάγια ερωτηματική, μερικής άγνοιας, που λειτουργεί ως αντικείμενο του ρήματος μὴ εἰδείη. Ως ευθεία θα ήταν : τί συμφέρον ἔστι ποιεῖν τῷ κάμνοντι;

